

Tebriz'e çok yakın bir yerde Arguniye adlı bir şehir kurmaya girişmişse de ölümü üzerine bu teşebbüs sonuçsuz kalmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Mübârek, *Meskûkât-ı Kadîme-i İslâmiyye*, İstanbul 1318, s. 31-32; S. C. Tabâtabâi, *Resmü'l-hattî Uygûrî ve Seyrî der Sikke-şinâsî*, Tebriz 1351 hş., III, 38-43; Ebü'l-Ferrec, *Tarih*, s. 613-638, 639; Reşidüddin, *Câmi'u't-tevârih* (nşr. K. Jahn), Gravenhage 1957, s. 49-58, 60-81; a.e., (nşr. A. A. Alizâde), Bakü 1958, s. 165, 195-228; Aksarâyî, *Ravzâtü's-şafâ'*; *Moğollar Zamanında Türkiye Selçuklulari Tarihi* (nşr. Osman Turan), Ankara 1944, s. 148-158; İbnü'l-Fuvatî, *el-Havâdisü'l-câmi'a* (nşr. Mustafa Cevâd), Bağdad 1351, s. 435-467; Vassâf, *Tarih*, Bombay 1269/1853, s. 122-143, 219-247; Hamdullah Müstevfî, *Târîh-i Güzîde* (nşr. Abdülhüseyn-i Nevâî), Tahrân 1336-39 hş., s. 593-600; Makrizî, *Kitâbü's-Sülûk* (nşr. M. M. Ziâde), Kahire 1939, I, 711, 722, 775, 776; Rızâ Kulu Han, *Ravzâtü's-şafâ-yı Nâşîrî*, Tahrân 1338-39, IX, 480; Mîrhând, *Ravzâtü's-şafâ'*, Leknev 1952, s. 114-122; *Anonim Selçuknâme* (trc. F. N. Uzluk), Ankara 1952, s. 72-83; Muhyiddin b. Abdüzzâhir, *Teşrifü'l-eyyâm ve'l-üştür* (nşr. M. Kâmil), Kahire 1960, s. 4, 48, 61, 63-66, 68, 82; R. Grousset, *L'Empire des steppes*, Paris 1948, s. 446-451; B. Spuler, *İran Moğolları* (trc. Cemal Köprülü), Ankara 1957, s. 89-98, 252-253; W. Barthold, "Argun", *IA*, I, 560-561; P. Jackson, "Argün Khan", *EJr.*, II, 402-404.

FARUK SÜMER

ARGUN

XVI. yüzyılda
Sind bölgesinde hüküm süren
bir Türk hânedanı.

Hânedanın kurucusu, Horasan Hükümdarı Hüseyin Baykara tarafından XV. yüzyıl sonlarında Kandehear valiliğine tayin edilmiş olan Zünnün Argun Bey'dir. Zünnün Kandehear'da bulunduğu sırada bağımsızlığını ilân etmek için bazı teşebbüslerde bulunmuş ve 1479'da Belücistan'ın Pişin, Şâl ve Mustang gibi dağlık yörelerini ele geçirmiştir. İki oğlu Şah Şücâ' Bey ile Muhammed Mukîm Han da Belücistan'ın bir kısmını ele geçirerek (1485) bağımsız bir devlet kurmaları için çalıştılar. Zünnün'un, Özbek Hanı Şeybânî Han'ın Horasan'ı işgal ettiği sırada yapılan bir savaşta ölümü üzerine (1507) yerine geçen oğlu Şah Şücâ', Kandehear'da tutunabilmek için Şeybânîler'in hâkimiyetini tanımak zorunda kaldı. Şeybânî Han'ın ölümü (1510) Argunlar'a Özbek nüfuzundan kurtulma fırsatı verdi. Ancak bu defa da hem Bâbü'r'ün hem de Safevî Hükümdarı Şah İsmâil'in tehditlerine hedef oldu. Şah Şücâ' her iki

devletin de başka meselelerle uğraşmasından faydalanarak Semmâ Hükümdarı Câm Firûz'un ordusunu mağlûp etti ve Güney Sind'in merkezi Tatta'yı yağmaladı. Sonunda taraflar arasında bir anlaşmaya varıldı. Ancak bir süre sonra Câm Firûz'un yapılan anlaşmayı tanıması üzerine bölgeye ikinci bir sefer düzenledi ve böylece Argun hânedanı Sind'e tam olarak yerleşmiş oldu. Bâbürlüler 1522'de Kandehear'ı zaptedince Şah Şücâ' İndüs kıyısındaki Bakkar'ı başşehir yaptı. Şah Şücâ' Bey'in ölümü üzerine (1524) yerine, daha önce Bâbü'r'ün yanına kaçmış olan oğlu Hüseyin Şah Argun geçti ve hutbeyi Bâbü'r adına okutarak bağlılığını bildirdi. Ardından Mültan bölgesine hücum etti ve uzun süren bir kuşatmadan sonra Mültan'ı ele geçirdi (1526). Ancak Argunlar'ın buradaki hâkimiyetleri çok kısa sürdü. Bâbürlü Hümâyün ile Delhi Sultanı Şirşah arasındaki mücadele Argunlar'ı da etkiledi. Şirşah karşısında mağlûp olan Hümâyün Sind'e sığındı. Fakat Hüseyin Şah Argun Şirşah'tan çekindiği için onun yardım teklifini kabul etmedi. Hümâyün daha sonra Sind'e saldırıp Sihvân'ı kuşattı; ancak Hüseyin Şah Argun'un başarılı müdafaası ve Hümâyün'un yeğeni Yâdgâr Nâsir ile çok sayıda askerini muhasaradan vazgeçirmesi sebebiyle başarılı olmadı ve kuşatmayı kaldırıp Cûn'a hareket etti. Yaklaşık dokuz ay kadar burada kalan Hümâyün, Hüseyin Şah Argun'a karşı istikrarsız bir politika takip etti. Bir müddet sonra da Hüseyin Şah'ın temin ettiği devalerle Kandehear'a doğru yola çıktı (1543).

Hüseyin Şah Argun'un son yıllarında muvazenesini kaybetmesi üzerine ileri gelen devlet adamları onu tahttan indirip yerine Mirza Muhammed İsâ Tarhan'ı hükümdar seçtiler (1554). Hüseyin Şah Argun ertesi yıl çocuksuz olarak ölünce Argun hânedanı sona ermiş oldu (1555). Aynı aileye mensup olan Argun Tarhan hânedanı ise 1555-1591 yılları arasında hâkimiyetini sürdürdü. Bu dönemde Muhammed İsâ Tarhan ile Sultan Mahmud Gökeltaş arasındaki mücadele Sind bölgesinin ikiye ayrılmasına yol açtı. Merkezi Tatta olan Aşağı Sind Muhammed İsâ'nın, merkezi Bakkar olan Yukarı Sind ise Sultan Mahmud Gökeltaş'ın idaresine geçti. Ancak Ekber Şah 1573'te Yukarı Sind'i, 1591'de de Aşağı Sind'i ele geçirerek burayı Hint-Türk İmparatorluğu topraklarına kattı.

BİBLİYOGRAFYA :

Babur, *Vekayi* (trc. ve nşr. Reşit Rahmeti Arat), Ankara 1946, I-II, 33-34, 44, 60, 131, 168, 172, 179, 188-189, 204-206, 211-212, 226-227, 234; Gülbeden Begüm, *Hümâyün-nâme* (trc. Abdürrebab Yelgar-Eymen Manyas), Ankara 1987, s. 170-184, 211; Seydi Ali Reis, *Mir'âtü'l-memâlik*, İstanbul 1313, s. 36 vd.; Muhammed Ma'sûm Bhakkarî, *Târîh-i Ma'sûmî*, Poona 1938, III, 117-120, 126-127, 141-197; Nizâmeddin Ahmed, *Tabakât-ı Ekberî*, Calcutta 1927-35, III, 520, 541-544; 'Abdu-l-qâdir al-Badâonî, *Muntakhabu-t-tawârikh* (trc. G. S. A. Ranking v.dğr.), Delhi 1986, I, 559-562, 566-567, 580; Firişte, *Gülşen-i İbrâhimî*, Lucknow 1281, II, 321-322; W. Erskine, *A History of India Under the First Two Sovereigns of the House of Taimur-Baber and Humayun*, London 1854; a.mlf., *A History of India Under Babur, Delhi* 1974, s. 334 vd., 357 vd., ayrıca bk. İndeks; Mirza Kalichbeg Fredunbeg, *A History of Sind*, Karaçi 1902, II, 67-68, 71-93; Zambaur, *Manuel*, s. 291; Bayur, *Hindistan Tarihi*, II, 13-14, 27, 48, 50-52; M. H. Siddiqi, "Humayun in Sind", *Sind Through the Centuries*, Delhi 1981, s. 159-160; M. Longworth Dames, "Argun", *IA*, I, 561-563; T. W. Haig, "Sind", *IA*, X, 677; C. Collin Davies, "Arghûn", *EI²* (İng.), I, 627-628; S. Digby, "Humâyün", *EI²* (İng.), III, 575-577; A. S. Bazmee Ansari, "Husayn Shâh Arghûn", *EI²* (İng.), III, 632-633.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

ARIK, Remzi Oğuz

(1899-1954)

Türk fikir ve ilim adamı, arkeolog.

Adana'nın Kozan ilçesine bağlı Kabaktepe köyünde doğdu. Babası, Feke Sandık emini Mehmed Ferid Bey'dir. İlk öğrenimine Kozan'da mahalle mektebinde başladı. On yaşında iken Selânik'e ablasının yanına gitti ve eğitimini orada Yâdigâr-ı Terakkî Mektebi'nde sürdürdü; bir süre de İşkodra'da bulunan ağabeyinin yanında kaldı. Balkan Savaşı'ndan sonra 1913'te İstanbul'a gelerek Mercan İdâdisi'ne kaydoldu ve bu arada ailesini geçindirebilmek için bakkallık yaptı. Daha sonra parasız yatılı olarak İzmir Sultânîsi'nde tahsilini sürdüren R. Oğuz, tekrar İstanbul'a dönerek İstanbul Muallim Mektebi'nden mezun oldu.

I. Dünya Savaşı'na gönüllü ihtiyat zâbiti olarak katıldı ve yaralandı. Savaştan sonra İstanbul'da Dârüleytam'da öğretmenlik, Adana'da Zafer-i Millî Numûne Mektebi'nde müdürlük, Galatasaray Lisesi'nde de Türkçe öğretmenliği yaptı. İstanbul'da bulunduğu sırada Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. 1926'da arkeoloji ve sanat tarihi konularında ihtisas yapmak üzere Fransa'ya gönderildi. 1931'de Türkiye'ye döndüğünde İs-

tanbul Arkeoloji Müzesi'nde arkeoloji uzman yardımcılığı görevine getirildi ve aynı yıl Yalova'da ilk arkeoloji kazısını yaptı. 1932'de Alishar kazısında devlet komiseri olarak bulundu. 1933'te Maarif Vekâleti arkeologu sıfatıyla Ankara'da görevlendirildi. Karalar kazısı ile Galatlar'ın antik bir şehrini ortaya çıkardı ve II. Dieotaurus'un kitabesini dünyaya tanıttı. İlk yazılarını da yayımlamaya başladığı bu dönemde Gazi Terbiye Enstitüsü tarih öğretmenliğine tayin edildi. 1933 yılında Karalar ile sistemli kazı yöneticiliğine başladı. 1941 yılına kadar, Anadolu arkeolojisi ve sanat tarihinde önemli yerleri olan Göllüdağ, Alacahöyük, Çankırıkapı, Karaoğlan, Hacılar, Alâeddin Tepesi ve Bitik kazılarını yaptı ve bu arada bir süre, Troia'da yürütülmekte olan Amerikan kazılarına devlet komiseri olarak katıldı. 1941'de Amik ovasında bazı kazı çalışmalarında bulundu.

Manisa Müzesi'nin de kurucusu olan Remzi Oğuz, 1939'da Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi arkeoloji profesörlüğüne, 1945'te de Ankara Arkeoloji ve Etnografya Müzesi müdürlüğüne tayin edildi. Bu arada hızlı bir yayın faaliyetine girerek *Çığır* ve *Millet* dergilerinde kültüre dayalı milliyetçilik konularında yazılar yazdı. 1949'da Ankara İlahiyat Fakültesi İslâm sanatları tarihi profesörlüğüne getirildi ise de 1950'de bu görevden ayrılarak politikaya atıldı ve Demokrat Parti'den Seyhan milletvekili seçildi. 1952'de partisinden istifa ederek Türkiye Köylü Partisi'ni kurdu. Bu partinin genel başkanlığını yaptığı sırada, Adana'dan Ankara'ya gelirken bindiği uçağın havada infilâkı sonucu vefat etti (3 Nisan 1954). Kabri Ankara'da Asrî Mezarlık'taki şehitliktedir.

Öğrenim yıllarında kendini Turancılık cereyanına kaptıran Remzi Oğuz, Avrupa dönüşünden sonra Anadolu milliyetçiliğini benimseyerek fikrî çalışmalarını

Remzi
Oğuz
Arık

bu alanda yoğunlaştırmış, halkın kültür sahasında kalkınması için pek çok makale neşrederek vatan, din, dil, soy, kültür ve tarih şuurunun gerçek ve kalıcı bir şekilde zihinlere yerleşmesine çaba harcamıştır. Arkeoloji-sanat tarihi çalışmalarını ise müstakil kitaplar ve çeşitli ilmî makaleler halinde yayımlamıştır.

Eserleri. Alacahöyük Hatıratı (1937), *Karaoğlan Kazıları* (1938), *Köy Kadını-Memleket Parçaları* (1944), *İdeal ve İdeoloji* (1947), *Coğrafyadan Vatana* (1956), *Ankara - Konya - Eskişehir Yazılıkhaya Gezileri* (1956), *Türk Müzeciliğine Bakış* (1956), *Türk İnkılabı ve Milliyetçiliğimiz* (1958), *Gurbet-İnmeyen Bayrak* (1968), *Türk Gençliğine* (1968), *Türk San'atı* (1976), *L'Histoire et L'Organisation des Musées Turcs* (İstanbul 1953).

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Kaplan, *Remzi Oğuz Arık* (Milliyetçiler Derneği neşriyatı), İstanbul 1954, s. 12-14; H. Ziya Bakırcıoğlu, *Cumhuriyet Devri Milliyetçisi Remzi Oğuz Arık* (mezuniyet tezi, 1969), İÜ Türkiyat Araştırma Merkezi, nr. T 921, s. III-X; Hacı Emin Sezer, *Remzi Oğuz Arık*, İstanbul 1976; Halûk Karamağralı, "Remzi Oğuz Arık", *İstanbul*, sy. 7, İstanbul 1954; Cezmi Türk, "Hocanın Milliyetçiliği", *Toprak*, sy. 1, İstanbul 1955; Hilmi Ziya Ülken, "Remzi Oğuz Arık", *AÜİFD*, III/1-2 (1954), s. 81-87; *TDEA*, I, 154-155.

H. EMİN SEZER

ÂRIZ

(العارض)

Tasavvuf ve tarih ilimlerinde kullanılan bir terim.

Âriz kelimesi sözlükte, "ansızın ortaya çıkan durum, engel, hastalık; ufku kaplayan uzun bulut kümesi, arı ve çerke sürüsü; çehre, yanak, ön diş; bir askerî birliği tek tek kontrol ve teftiş eden kişi" gibi mânalara gelir. Kelime bu son mânasından dolayı askerî terim, "ansızın ortaya çıkan durum, engel" ve ayrıca "çehre, yanak" mânalarından dolayı da tasavvuf terimi olarak kullanılmıştır.

□ TASAVVUF. Nefis ve şeytanın tesiriyle **sâlik***'in kalbinde geçici olarak meydana gelen hal.

Nefis ve şeytanın telkin ettiği şeylerin hepsi geçicidir. Çünkü bu tür düşmanlar evliyanın kalplerine ancak ârizî olarak tesir ederler. Ârizlar (avâriz) sâlikin yolda karşılaştığı engellerdir. Bunların başlıcaları rızık, tehlike, kaza ve musibettir (bk. AKABE). Rızık peşinde koşmak,

genellikle kendini ibadete vermeye engeldir. Tehlike, zâhirde ve bâtında olabilir. Bâtındaki tehlike şüphe ve tereddüt, zâhirdeki tehlike günaha dalmak ve fitneye düşmektir. Kaza, gazaba yol açan bir engeldir. Musibet ise dünyada kulun darlık ve sıkıntı içinde bulunmasıdır. Baklî'ye göre âşikların kalplerine doğan Allah'ın dışındaki bütün şeyler ârizdir. Âriz bulut gibidir; bulutun güneş ışığına engel olması gibi âriz da ilâhî tecellilere geçici olarak engel olur. Bununla birlikte kulun, muhtaç olduğu dünya imtihanını yaşayabilmesi için âriz sayılan beşerî hallerle karşılaşması gerekir. Aksi halde ârizlardan kurtulan âşikin aşk ateşi söner.

İbnü'l-Arabî'ye göre aslın zıddı olan âriz, gelip geçici birtakım hallerdir; bu hallere has bazı geçici hükümler mevcuttur. Meselâ kendini büyük görme ve böbürlenme yasaktır ve aslolan bu hallerin günah olmasıdır. Savaşta düşmana karşı kibirli ve gururlu davranmak ise câizdir, ama bu hal ârizdir; aslolan tevazudur. Hacda çalimli ve hızlı yürümenin (remel, hervele) sünnet oluşu, Hz. Peygamber zamanında müslümanların Mekkeli müşriklere karşı yaptığı bir kuvvet gösterisi mahiyetinde olması sebebiyledir. Âriz, asıl ile çatışma ve çelişme halinde olamaz, tersine onu tamamlar. Mümine savaşlarda kibir ve gururun câiz olması, Allah'ın kibriyâ ve azamet sıfatlarını unutmaması, ona karşı beslenen saygı ve huşu hissinin kalbinden silinmemesi şartına bağlıdır. Bazı hallerde câiz görülen kibrin esas itibarıyla alçak gönüllü olmaya engel teşkil etmemesi şarttır. Çünkü tevazu asıl, kibrin câiz olması ise ârizdir. Aynı şekilde tevekkül asıl, tedbir almak ârizdir; tevekküle zarar vermemesi şartıyla tedbire cevaz verilmiştir. Allah "kuddüs" ismiyle âlemi pâk olarak yarattığından eşyanın temiz ve helâl olması asıl, pis ve haram olması ârizdir. Tevhid ve iman asıl, şirk ve küfür ârizdir. İnsanın temiz olması asıl, pis olması âriz olduğu için pis kabul edilen müşrik ancak iman edince temiz sayılır (bk. et-Tevbe 9/28). Çünkü insanın zatı değil, sadece fiili pistir; o fiilden vazgeçince artık temiz olan aslına dönmüş olur. İbnü'l-Arabî'ye göre ârizler tamamıyla beşerî haller olup Allah bunlardan münezzehtir. O, saf ve mutlak hayırdır; yokluğu düşünilemeyen varlıktır. Rahmet varlığının ayrılmaz niteliği olduğundan rahmet asıl, azap ise ârizdir. Ârizler devamlılıkla nitelenemediğine göre azabın sürekliliğini öne sü-